

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.204> JEL classification: F10, Q22, O13
UDC: 339.564:639.3(477)

Наталія ПРИСЯЖНЮК

кандидат ветеринарних наук,
доцент кафедри іхтіології та зоології,
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна
ORCID iD: 0000-0002-4737-0143
E-mail: natasha.prisjzhnjuk@ukr.net

Наталія ГРИНЕВИЧ

доктор ветеринарних наук, професор,
завідувач кафедри іхтіології та зоології,
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна
ORCID iD: 0000-0001-7430-9498
E-mail: gnatbc@ukr.net

Оксана СЛОБОДЕНЮК

кандидат біологічних наук, доцент,
приватний підприємець, Україна
ORCID iD: 0000-0002-6966-9277
E-mail: oksana_sl@ukr.net

Олександр ВДОВИЧЕНКО

аспірант,
Білоцерківський національний аграрний університет, Україна
E-mail: vdovichenko_op@ukr.net
ORCID iD: 0009-0000-5293-8576

ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АКВАКУЛЬТУРИ УКРАЇНИ: ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ

АНОТАЦІЯ

Вступ. У сучасних умовах глобалізації та посилення вимог до екологічної безпеки харчової продукції аквакультура постає як перспективний напрям розвитку агропромислового комплексу України. Наявність значного водного фонду, помірно-континентального клімату, високого біологічного різноманіття та доступу до Чорного й Азовського морів створюють передумови для формування потужного експортного сегменту в галузі рибного господарства.

Світовий ринок аквакультурної продукції демонструє стабільне зростання в умовах перевантаження океанічних рибних ресурсів і зростання попиту на безпечну, органічну й контрольовану за походженням рибу продукцію. У цьому контексті країни з відповідними природно-кліматичними умовами й технологічним потенціалом мають змогу посісти нішу на глобальному ринку за рахунок екологізації виробництва, сертифікації, сталого управління ресурсами та інституційної підтримки галузі.

© Наталія Присяжнюк, Наталія Гриневич, Оксана Слободенюк, Олександр Вдовиченко, 2025

Отримано: 20.04.2025 р.

Рекомендовано до друку: 12.05.2025 р.

Опубліковано: 28.05.2025 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Присяжнюк Н., Гриневич Н., Слободенюк О., Вдовиченко О. Експортний потенціал аквакультури України: економіко-екологічний підхід до формування. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 204-213. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.204>

Метод (методологія). У процесі підготовки дослідження було застосовано сукупність загальнонаукових, економічних та спеціалізованих методів, що забезпечили комплексне розкриття експортного потенціалу аквакультури України в контексті сучасних економіко-екологічних викликів. Насамперед використано системний підхід, який дозволив розглядати аквакультуру як багатофакторну підсистему аграрного виробництва, інтегровану в зовнішньоторговельне середовище та екологічну політику. Статистичний аналіз включав оцінку динаміки експорту рибної продукції, питомої ваги аквакультури в структурі агроекспорту, змін у виробничих показниках за регіонами та типами господарств.

Також використано монографічний метод для опрацювання наукових джерел з питань розвитку аквакультури, міжнародного досвіду експорту та впровадження сертифікаційних стандартів (ASC, GLOBALG.A.P. тощо).

Результати. У ході дослідження встановлено, що аквакультура України має значний нереалізований експортний потенціал, особливо в сегменті прісноводної риби та продуктів з високою доданою вартістю. Аналіз динаміки зовнішньої торгівлі засвідчив, що попри позитивні тенденції до 2021 року, повномасштабна війна призвела до різкого скорочення експорту внаслідок логістичних обмежень, руйнування виробничих потужностей і блокування морських портів. Водночас виявлено тенденцію до зростання внутрішнього попиту, що зумовило тимчасове переорієнтування виробників на внутрішній ринок, але не вирішує проблему стратегічної експортної недореалізованості.

Запропоновано адаптивні інструменти державної підтримки, включаючи стимулювання інвестицій у сталу аквакультуру, компенсації збитків для підприємств, постраждалих від війни, а також інтеграцію української продукції у міжнародні екосистеми збуту з урахуванням ESG-критеріїв. Результати дослідження можуть слугувати основою для розробки стратегії відновлення та експортного посилення досліджуваної галузі України в післявоєнний період.

Ключові слова: аквакультура; експортний потенціал; сталий розвиток; економіко-екологічний підхід; зовнішня торгівля; рибне господарство; сертифікація; логістика; кліматичні ризики; державна підтримка.

Вступ

У сучасних умовах глобалізації та посилення вимог до екологічної безпеки харчової продукції аквакультура постає як перспективний напрям розвитку агропромислового комплексу України. Наявність значного водного фонду, помірно-континентального клімату, високого біологічного різноманіття та доступу до Чорного й Азовського морів створюють передумови для формування потужного експортного сегменту в галузі рибного господарства.

Світовий ринок аквакультурної продукції демонструє стабільне зростання в умовах переважання океанічних рибних ресурсів і зростання попиту на безпечну, органічну й контрольовану за походженням рибну продукцію. У цьому контексті країни з відповідними природно-кліматичними умовами й технологічним потенціалом мають змогу посісти нішу на глобальному ринку за рахунок екологізації виробництва, сертифікації,

сталого управління ресурсами та інституційної підтримки галузі.

Водночас в Україні розвиток аквакультури ще не відповідає повному потенціалу цієї галузі. Наявні експортні потоки є обмеженими як за обсягами, так і за географією збуту. Основні виклики – низький рівень інвестицій, відсутність сертифікації за міжнародними стандартами, слабка логістична й маркетингова інфраструктура, а також фрагментарне екологічне регулювання. У зв'язку з цим постає необхідність у теоретичному осмисленні та практичному впровадженні економіко-екологічного підходу як системної основи формування експортного потенціалу аквакультури.

У наукових дослідженнях вітчизняних учених значна увага приділяється розвитку аквакультури як перспективної галузі аграрного сектору України з високим експортним потенціалом. У працях Н. М. Вдовенко, В. Я. Месель-Веселяка, Ю. А. Перегуди, О. В. Ульянченка та інших підкреслюється економічна доцільність розвитку прісноводної

аквакультури в умовах змін клімату, зростаючого попиту на продукцію з високою доданою вартістю та необхідності диверсифікації аграрного експорту. Дослідники акцентують на потребі комплексного підходу, який поєднає економічні інструменти стимулювання виробництва з екологічною відповідальністю та модернізацією інфраструктури. Зокрема, наголошується на важливості впровадження екологічних стандартів, сертифікації, біобезпеки та підтримки малих і середніх виробників у системі аквакультурного експорту. Результати досліджень свідчать про актуальність формування економіко-екологічної моделі розвитку аквакультури, здатної забезпечити конкурентоспроможність України на міжнародному ринку водних біоресурсів.

Мета статті

Метою статті є обґрунтування економіко-екологічного підходу до розвитку експортного потенціалу аквакультури України, з урахуванням природно-ресурсного забезпечення, технологічного рівня, інституційної бази та сучасних вимог до сталого виробництва харчових ресурсів.

Результати та обговорення

Поняття експортного потенціалу в аквакультурі охоплює сукупність економічних, природно-ресурсних, технологічних, інституційних та екологічних можливостей країни щодо нарощування виробництва рибної продукції, її відповідності міжнародним стандартам та конкурентоспроможності на зовнішніх ринках. У теоретичному вимірі цей потенціал формується на перетині кількох наукових концепцій: сталого розвитку, еколого-економічного балансування, глобальної конкурентоспроможності, теорій порівняльних переваг і аграрного протекціонізму.

Ключовим методологічним підходом до оцінки експортного потенціалу аквакультури є системний аналіз, який дозволяє інтегрувати оцінку ресурсної бази, рівня технологій, інституційного середовища, екологічних обмежень та ринкової доступності [1]. Важливе місце займає також просторово-економічний підхід, який враховує географічну диференціацію доступу до водних ресурсів,

транспортних вузлів, прикордонної інфраструктури та логістичних центрів.

Особливе значення в методології формування експортного потенціалу набуває екологічна економіка, яка передбачає включення вартості екологічних втрат, оцінку стійкості водних екосистем, збереження біорізноманіття та соціальної відповідальності виробництва. Згідно з цим підходом, рибна продукція розглядається не лише як товар, але й як результат взаємодії з природними системами, що вимагає розробки механізмів економічного стимулювання екологізації галузі.

Методично важливо також застосовувати індикативний підхід до оцінки експортного потенціалу, де використовуються кількісні та якісні індикатори: обсяги виробництва, продуктивність водойм, частка сертифікованої продукції, рівень екологічного контролю, доступ до інфраструктури, ефективність державної підтримки, доступ до фінансування та інше.

Таким чином, теоретико-методична база аналізу експортного потенціалу аквакультури має багаторівневу та міждисциплінарну структуру, що дозволяє не лише здійснювати об'єктивну оцінку стану галузі, але й формувати практичні підходи до її розвитку в межах парадигми сталого та експортно-орієнтованого аграрного сектору.

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження економіко-екологічних чинників, які безпосередньо впливають на формування та реалізацію експортного потенціалу аквакультурної продукції [2]. Врахування цих чинників є ключовим для забезпечення балансу між продуктивністю, екологічною стійкістю та відповідністю міжнародним стандартам.

Формування експортного потенціалу аквакультури в Україні залежить від поєднання ряду економічних, екологічних, технологічних і соціальних чинників. Їх взаємодія формує як можливості, так і обмеження для сталого розвитку галузі та її інтеграції в міжнародний ринок.

1. Ресурсно-природний фактор. За даними Держрибагентства України, у країні налічується понад 1 млн га внутрішніх водойм, з яких лише 30–35% задіяні у господарській

діяльності. Понад 3,5 тис. підприємств займаються аквакультурою, однак середній рівень завантаження продуктивного потенціалу становить менше 50%. Біоресурсна база дозволяє вирощувати понад 20 видів риби, серед яких найбільш поширені – короп, товстолоб, білий амур, форель, осетрові. Проте потенціал цих видів поки що реалізується переважно для внутрішнього ринку.

Війна, що триває в Україні з 2022 року, суттєво вплинула на можливість ефективного використання водних ресурсів. Значна частина водойм у південних і східних регіонах опинилась у зоні бойових дій або на окупованих територіях, що призвело до втрати доступу до окремих рибогосподарських угідь, пошкодження інфраструктури, забруднення вод та порушення екосистем. Ризики мінування прибережних територій, знищення гідротехнічних споруд та зниження рівня безпеки господарської діяльності знижують рівень задіяності природного потенціалу.

Разом з тим, безпечні регіони центральної та західної України мають достатній потенціал для масштабування виробництва риби та розвитку нових водних об'єктів для аквакультури. Актуальним стає створення резервних кластерів у тилиових областях, що дозволить не лише компенсувати втрати, але й адаптувати галузь до нових кліматичних і безпекових викликів [3]. Державна підтримка релокації виробництв, відновлення водогосподарської інфраструктури та оцінка екологічного стану водойм стають ключовими завданнями на найближчу перспективу.

2. Технологічний фактор. Лише 10–15% виробництва здійснюється з використанням сучасних рециркуляційних аквакультурних систем (RAS), які відповідають екологічним вимогам і дозволяють вирощувати рибу незалежно від сезонності. Більшість виробників використовують екстенсивні технології, що обмежує якість і сталість поставок. Необхідна модернізація технологічного парку через державне субсидування або залучення міжнародних інвестицій.

На тлі військових дій технологічний стан галузі аквакультури зазнав суттєвих викликів, що ще більше загострили наявні структурні проблеми. Значна частина виробничого обладнання, систем водозабезпечення,

насосних станцій, лабораторного та холодильного устаткування була частково або повністю знищена внаслідок ракетних ударів, обстрілів чи затоплення територій. Особливо постраждали підприємства, розташовані у прифронтових зонах, а також ті, що мали експортну орієнтацію і були залежні від логістики морських або залізничних хабів. Крім того, через ускладнення імпорту технологічного устаткування – зокрема систем фільтрації, аерації, автоматичного годування – суттєво сповільнилися темпи модернізації виробництва [4]. Це створює технологічний вакуум, у якому більшість підприємств вимушені працювати на застарілих ресурсах, із високим рівнем енергоспоживання та низькою продуктивністю. У таких умовах введення нових виробничих потужностей або розширення існуючих обмежується не лише фінансовими ризиками, а й технічними бар'єрами, що потребують термінових рішень на рівні державної підтримки, локалізації виробництва обладнання та технічної допомоги з боку міжнародних партнерів.

У той же час кризові умови сприяли переорієнтації частини виробників на енергоефективні технології, що дозволяють зменшити залежність від нестабільного енергозабезпечення. Водночас почали активніше застосовуватись мобільні та модульні системи вирощування риби, які простіші у транспортуванні, налаштуванні й адаптації до умов регіональної релокації.

Перспективним напрямом залишається розвиток цифрових технологій моніторингу параметрів водного середовища (рН, температура, вміст кисню), автоматизованих систем годівлі, дистанційного контролю та прогнозування ризиків захворюваності. Упровадження таких рішень дозволяє не лише знизити виробничі втрати, а й забезпечити дотримання стандартів простежуваності, що є важливим чинником при експорті до країн ЄС.

Таким чином, технологічний фактор розвитку аквакультури в умовах війни є критично важливим: він потребує поєднання інноваційності, адаптивності до ризиків та орієнтації на екологічно сталий розвиток.

3. Економічний фактор. Обсяг експорту продукції рибного господарства у 2023 році склав близько 11 тис. тонн на суму понад \$50

млн. Основні ринки збуту – країни ЄС, Ізраїль, Грузія та Азербайджан. Однак експортна структура переважно сировинна – заморожена риба, жива риба, частково – ікра. Водночас на внутрішньому ринку ціна на якісну охолоджену рибу часто вища, що знижує експортну мотивацію. Бракує експортно-орієнтованих кластерів і системних маркетингових стратегій.

Повномасштабна війна в Україні спричинила глибокі структурні порушення в системі логістики та збуту продукції аквакультури. Масштабне блокування морських портів, передусім у південному регіоні, таких як Одеса, Миколаїв і Херсон, істотно обмежило можливості виходу вітчизняних виробників на зовнішні ринки. Традиційні логістичні маршрути експорту були або повністю зруйновані, або переорієнтовані на більш витратні наземні шляхи, що супроводжується значним зростанням вартості транспортування, затримками доставки та ускладненнями з дотриманням умов зберігання живої та охолодженої рибної продукції. Багато підприємств, особливо ті, що діяли в зонах активних бойових дій, зазнали повної або часткової руйнації, втратили доступ до водних ресурсів, кормової бази, електропостачання й кваліфікованої робочої сили. Це не лише обмежило виробничу спроможність галузі, а й поставило під загрозу виконання експортних контрактів, особливо в частині продукції з високою доданою вартістю. Паралельно відбулися значні зрушення у внутрішній структурі попиту: зростання цін на м'ясну продукцію, перебої з імпортом морепродуктів та зміна харчових пріоритетів населення спричинили підвищення споживчого інтересу до вітчизняної рибної продукції. Це зумовило перерозподіл товарних потоків на користь внутрішнього ринку, посилило значущість регіональних логістичних центрів і створило нові виклики для підприємств, які орієнтувалися виключно на експорт.

Суттєвим стримувальним фактором залишаються обмеженість фінансових ресурсів у суб'єктів аквакультурної діяльності [5]. Доступ до кредитування утруднений через загальний стан фінансової системи та високі ризики для інвесторів. Залучення міжнародної допомоги, пільгових програм ЄС або розвитку державно-приватного партнерства для фінансування

експортно-орієнтованих проєктів набуває вирішального значення.

Важливим чинником є також рівень доданої вартості. На сьогодні більшість експорту – це напівсировинна або низькооброблена продукція. Розвиток переробних потужностей, упровадження стандартів якості та простежуваності, експортне брендування та адаптація до вимог ринків ЄС – пріоритети для стратегічного зростання.

Таким чином, економічний фактор потребує комплексного підходу до формування експортного потенціалу: від стабілізації логістики та доступу до ринків до формування інвестиційної привабливості та підтримки переробки з високою доданою вартістю.

4. Інституційно-правовий фактор. Реформування системи управління рибним господарством, започатковане з 2016 року, дало позитивний ефект, однак питання реального впровадження європейських екологічних директив (зокрема щодо поводження з відходами, біозахисту, контролю за антибіотиками) залишаються актуальними. Відсутність обов'язкової сертифікації унеможливорює вихід багатьох виробників на ринки із жорсткими регуляторними вимогами.

5. Екологічні стандарти. На сьогодні лише близько 1% української аквакультури сертифіковано за стандартами ASC (Aquaculture Stewardship Council) чи органічного виробництва. Основними бар'єрами є вартість сертифікації, відсутність інформації серед дрібних виробників, обмежений доступ до міжнародних консультаційних послуг та слабка підтримка з боку державних органів.

Однак сертифікація є критично важливим чинником для виходу на розвинуті ринки ЄС, Північної Америки та Азії [6]. Вона не лише гарантує відповідність екологічним нормам, а й відкриває доступ до нішевих сегментів ринку з преміальною ціною. Зокрема, згідно з дослідженнями FAO, ціна на рибну продукцію з сертифікатом ASC або органік може бути вищою на 15–40% у порівнянні зі звичайною продукцією.

З урахуванням сучасних викликів – війни, забруднення водних ресурсів, кліматичних змін – особливої актуальності набуває адаптація національних стандартів до міжнародних екологічних вимог. Необхідно не лише

стимулювати підприємства до добровільної сертифікації, але й створити умови для впровадження систем державної підтримки екологічної відповідальності, зокрема у вигляді грантів, субсидій чи пільгового кредитування.

Перспективним напрямом є розвиток національної системи сертифікації, адаптованої до вимог ЄС, з можливістю її взаємного визнання. Також важливо створити інформаційно-консультаційні центри для аквакультурних підприємств, які сприятимуть роз'ясненню переваг сертифікації, надаватимуть методичну допомогу в процесі підготовки та налагодження зв'язків із акредитованими сертифікаційними установами.

Сучасний стан економіко-екологічних факторів формування експортного потенціалу української аквакультури характеризується значним нереалізованим потенціалом і потребує цілеспрямованої державної політики, стимулювання інновацій, модернізації виробництва та розвитку систем екологічної сертифікації [7].

У контексті цих викликів особливої актуальності набуває аналіз перспектив формування експортного потенціалу аквакультури в повоєнний період, коли відбудова галузі має ґрунтуватися на засадах сталого розвитку, міжнародної інтеграції та підвищення конкурентоспроможності на глобальних ринках.

У цьому контексті важливою складовою виступає державна підтримка як у воєнний, так і в повоєнний період. На сьогодні діють окремі програми, спрямовані на компенсацію втрат сільськогосподарським виробникам, зокрема програма «Державна підтримка сільськогосподарських виробників», що включає часткову компенсацію вартості придбання обладнання, а також грантові ініціативи в рамках релокації виробництв.

У повоєнний період доцільним є формування окремої державної стратегії підтримки аквакультурної галузі, яка має включати:

- створення цільового фонду для відновлення аквакультурної інфраструктури. Створення цільового фонду для відновлення аквакультурної інфраструктури є необхідним інструментом

для забезпечення швидкої та ефективної реабілітації галузі в повоєнний період. Такий фонд дозволить акумулювати державні, донорські та інвестиційні ресурси, спрямовані на модернізацію виробничих потужностей, реконструкцію гідротехнічних споруд, закупівлю сучасного обладнання та відновлення логістичних ланцюгів. Важливо, щоб розподіл коштів здійснювався на конкурсній основі з пріоритетом для проєктів, що відповідають принципам сталого розвитку, енергоефективності та екологічної безпеки. Окрему увагу слід приділити прозорості механізмів управління фондом та залученню громадськості до контролю за його використанням;

- програми пільгового кредитування та гарантій для експортно-орієнтованих підприємств. Програми пільгового кредитування та надання державних гарантій для експортно-орієнтованих підприємств аквакультури мають стати важливим елементом фінансової підтримки галузі у повоєнний період. Такі інструменти дозволяють зменшити фінансові ризики для виробників, забезпечити доступ до оборотного капіталу та інвестиційних ресурсів, необхідних для розширення виробництва й виходу на зовнішні ринки. Особливо актуальним є створення механізмів гарантування кредитів для малих та середніх суб'єктів господарювання, які мають обмежений доступ до традиційного фінансування [8]. Водночас важливо поєднувати кредитну підтримку з технічною допомогою, консультаціями щодо зовнішньоторговельних процедур, сертифікації та маркетингового супроводу;
- відшкодування витрат на міжнародну сертифікацію продукції. Відшкодування витрат на міжнародну сертифікацію продукції є ключовим стимулом для підвищення експортної спроможності підприємств аквакультури. Сертифікація за міжнародними стандартами (наприклад, GlobalG.A.P., ASC, ISO) відкриває доступ до високорентабельних ринків ЄС, Північної Америки та Азії, однак пов'язана з суттєвими фінансовими витратами, які не

всі виробники спроможні покрити самостійно. Запровадження механізму часткової чи повної компенсації таких витрат з боку держави або за рахунок спеціальних програм міжнародної технічної допомоги дозволить розширити коло учасників експортної діяльності. Це також сприятиме загальному підвищенню якості продукції, прозорості виробництва та підвищенню довіри з боку іноземних партнерів;

- підтримку розвитку переробки та логістики. Підтримка розвитку переробки та логістики є важливою умовою для підвищення конкурентоспроможності української аквакультурної продукції на зовнішніх ринках. Інвестування у сучасні переробні потужності дозволяє не лише зберігати якість продукції, а й формувати продукцію з високою доданою вартістю – охолоджену, фасовану, готову до споживання. Водночас розбудова ефективної логістичної інфраструктури, включаючи холодильні ланцюги, транспортну інтеграцію з портами та митну спрощену логістику, значно скорочує втрати, знижує собівартість і пришвидшує вихід на нові ринки. Державна підтримка у вигляді грантів, субсидій або державно-приватного партнерства здатна активізувати інвестиційну активність у цих критично важливих ланках ланцюга створення вартості;
- включення аквакультури до стратегій регіонального розвитку в постраждалих областях. Включення аквакультури до стратегій регіонального розвитку в постраждалих від війни областях є перспективним напрямом відновлення економічної активності та зайнятості на місцях. Аквакультура як порівняно малоземельна й ресурсоефективна галузь здатна стати драйвером локального агропромислового зростання, особливо в регіонах з доступом до внутрішніх водойм. Інтеграція розвитку рибництва у регіональні програми дозволить забезпечити цільове фінансування, залучення інвесторів, освітню та дорадчу підтримку фермерів. Крім того, аквакультурні проекти можуть стати інструментом соціальної адаптації

внутрішньо переміщених осіб і ветеранів, створюючи нові робочі місця та сприяючи відновленню продовольчої автономії громад.

Залучення міжнародних донорів, програм технічної допомоги ЄС, FAO та Світового банку повинно бути синхронізоване з національними ініціативами через механізм державно-приватного партнерства.

У післявоєнний період формування експортного потенціалу аквакультури України має базуватися на принципах відновлення, трансформації та сталого розвитку. Очікується, що процес реконструкції економіки сприятиме переорієнтації інвестицій у критичні галузі продовольчої безпеки та експорту з високою доданою вартістю, зокрема в аквакультуру.

Одним із пріоритетів стане розбудова сучасної водогосподарської інфраструктури, інноваційних систем вирощування риби та рециркуляційних комплексів, що забезпечуватимуть екологічну безпечність виробництва. Особливої уваги потребує розробка комплексних програм реабілітації пошкоджених водойм і прибережних територій із залученням міжнародної технічної допомоги та зелених фінансових інструментів.

Важливо також забезпечити інтеграцію української аквакультури в європейський ринок через гармонізацію стандартів, розвиток логістичних коридорів, експортно-кредитне стимулювання та дипломатичну підтримку просування продукції. Формування спеціалізованих експортно-орієнтованих кластерів у західних і центральних регіонах сприятиме регіональному розвитку та створенню нових робочих місць.

Очікується також активізація наукових досліджень у сфері біобезпеки, екологічного моніторингу та цифрової трансформації рибного господарства. Співпраця з ЄС у рамках Зеленого курсу та ініціатив щодо відновлення екосистем дозволить інтегрувати українську продукцію до міжнародних систем сталого споживання.

Таким чином, повоєнний період відкриває вікно можливостей для переосмислення ролі аквакультури в експортній моделі України – з орієнтацією не лише на кількісне зростання, але й на якісне, екологічне та технологічно обґрунтоване оновлення галузі. Відбудова

інфраструктури, підтримка малих і середніх виробників, а також адаптація до європейських стандартів безпечності та сталості створюють передумови для розширення присутності української продукції на міжнародних ринках. Акцент на розвитку біо-аквакультури, екологічної сертифікації та цифровізації виробничих процесів дозволить суттєво підвищити додану вартість експорту. Водночас важливою умовою є забезпечення інституційної підтримки, включаючи кредитні механізми, пільгове оподаткування та залучення іноземних інвестицій у відновлення сектору. Загалом, саме в повоєнний період аквакультура може перетворитися з допоміжної галузі на один із стратегічних векторів експортно орієнтованого аграрного розвитку України.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Формування експортного потенціалу аквакультури України є складним багатофакторним процесом, що вимагає системного підходу та гармонізації економічних, екологічних і інституційних складових. В умовах зростання глобального попиту на екологічно безпечну продукцію, зниження природної продуктивності океанів та зміни клімату, українська аквакультура має

потенціал стати конкурентоспроможною експортною галуззю.

Ключовими умовами досягнення цього потенціалу є: використання природно-ресурсної бази у безпечних регіонах, модернізація технологій, впровадження екологічних стандартів, доступ до інвестицій та міжнародних ринків, розвиток переробної інфраструктури та забезпечення простежуваності продукції. Успішне впровадження економіко-екологічного підходу дозволить не лише збільшити валютні надходження від експорту, а й забезпечити сталий розвиток водних екосистем.

Особливу роль у відновленні та розвитку експортного потенціалу відіграватиме державна підтримка: як у формі відшкодування витрат, так і в реалізації довгострокових стратегій з адаптації аквакультури до вимог ЄС та міжнародного ринку. Важливим є також залучення міжнародної допомоги та інтеграція у глобальні ініціативи сталого розвитку.

Таким чином, експортний потенціал аквакультури України може стати стратегічною складовою аграрної політики та економічного відновлення держави в поствоєнний період, за умови впровадження системного економіко-екологічного підходу до розвитку галузі., стимулювання інновацій, модернізації виробництва та розвитку систем екологічної сертифікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вдовенко Н.М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: Монографія. К: Кондор-Видавництво, 2013. 464 с.
2. Перегуда Ю. А. Оцінка конкурентоспроможності господарств при виробництві продукції равликових та рибних ферм через призму показників імпорту та експорту. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. № 3. С. 125-130.
3. Шепелєв С. С. Аналіз стану та розвитку рибного господарства України: експорт та імпорт риби. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука*. 2016. №12(2). С. 146-149.
4. Вдовенко Н. М., Павленко М. М., Сіненко І. О. Організаційно-економічні засади розвитку рибальства й аквакультури в Україні. *Бізнес Інформ*. 2020. №4. С. 221-228.
5. Миськовець Н. П. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку рибного господарства України. *Бізнес Інформ*. 2020. №3. С. 104–111.
6. Тютюнник Г. О. Нарощування інноваційного потенціалу сектора аквакультури: організаційно-економічні аспекти. *Галицький економічний вісник*. 2024. № 5. С. 56-67.

7. Шепелєв С. С. Вплив експортних можливостей на зростання конкурентоспроможності рибного господарства в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*, 2018. №2. С. 33-39.
8. Лук'яненко О. Д. Потенціал рибальства в глобальній економіці. *Вісник Хмельницького національного університету. Сер.: Економічні науки*. 2020. № 4. Том 2. С. 7-12.

REFERENCES

1. Vdovenko, N. M. (2013). *State regulation of aquaculture development in Ukraine* (Monograph). Kyiv: Kondor-Vydavnytstvo.
2. Perehuda, Y. A. (2023). Assessment of the competitiveness of farms producing snail and fish products through the lens of import and export indicators. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, (3), 125–130.
3. Shepelyev, S. S. (2016). Analysis of the state and development of Ukraine's fisheries: Export and import of fish. *International Scientific Journal Internauka*, (12[2]), 146–149.
4. Vdovenko, N. M., Pavlenko, M. M., & Sinenok, I. O. (2020). Organizational and economic foundations of the development of fishing and aquaculture in Ukraine. *Business Inform*, (4), 221–228.
5. Myskovets, N. P. (2020). Analysis of the current state and development prospects of the fisheries sector in Ukraine. *Business Inform*, (3), 104–111.
6. Tiutiunnyk, H. O. (2024). Building the innovation potential of the aquaculture sector: Organizational and economic aspects. *Halytskyi Economic Bulletin*, (5), 56–67.
7. Shepelyev, S. S. (2018). The impact of export opportunities on the competitiveness of the fisheries sector under European integration. *Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Economics, Agrarian Management, Business*, (2), 33–39.
8. Lukianenko, O. D. (2020). The potential of fisheries in the global economy. *Herald of Khmelnytskyi National University. Series: Economic Sciences*, 4(2), 7–12.

Nataliia Prysiazniuk, PhD in Veterinary Sciences, Associate Professor, Department of Ichthyology and Zoology, Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine

Nataliia Hrynevych, Doctor of Veterinary Sciences, Professor, Head of the Department of Ichthyology and Zoology, Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine

Oksana Slobodeniuk, PhD in Biological Sciences, Associate Professor, Private entrepreneur, Ukraine

Oleksandr Vdovychenko, PhD student, Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine

Export potential of Ukrainian aquaculture: an economic and ecological approach to development

Abstract

Introduction. Under current conditions of globalisation and increasing requirements for food safety, aquaculture has emerged as a promising area of development within Ukraine's agro-industrial sector. The country's extensive water resources, moderately continental climate, high biological diversity, and access to the Black and Azov Seas provide a solid foundation for building a robust export segment in the fishery industry.

The global aquaculture market is exhibiting stable growth due to the overexploitation of oceanic fish stocks and growing demand for safe, organic, and traceable fish products. In this context, countries with favourable natural-climatic conditions and technological capacity can secure a niche in the global market through ecological production practices, certification, sustainable resource management, and institutional support.

Methodology. The study employed a combination of general scientific, economic, and specialised research methods, ensuring a comprehensive assessment of Ukraine's aquaculture export potential in the face of contemporary economic and environmental challenges. A systems approach was used to conceptualise aquaculture as a multifactorial subsystem of agricultural production, integrated into external trade dynamics and environmental policy.

Statistical analysis involved the evaluation of export trends for fish products, the share of aquaculture in agricultural exports, and regional production indicators by farm type. A monographic method was applied for reviewing scientific literature on aquaculture development, international export practices, and implementation of certification standards (such as ASC, GLOBALG.A.P., etc.).

Results. The findings indicate that Ukrainian aquaculture possesses significant untapped export potential, especially in freshwater fish and high value-added products. Trade dynamics show that, despite positive trends up to 2021, the full-scale war has sharply reduced exports due to logistical constraints, destruction of production facilities, and port blockades. Simultaneously, there has been a rise in domestic demand, prompting a temporary shift to internal markets, although this does not address the strategic underrealisation of export potential.

The study proposes adaptive state support tools, including incentives for investment in sustainable aquaculture, compensation for war-related damages, and integration of Ukrainian products into international sales ecosystems aligned with ESG criteria. The results can serve as a foundation for developing a post-war recovery strategy and enhancing Ukraine's aquaculture export capacity.

Keywords: aquaculture; export potential; sustainable development; economic and ecological approach; foreign trade; fishery industry; certification; logistics; climate risks; government support.

Cite as: Prysiazhniuk, N., Hrynevych, N., Slobodeniuk, O., & Vdovychenko, O. (2025). Export potential of Ukrainian aquaculture: An economic and ecological approach to development. *Economic analysis*, 35 (2), 204-213. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.204>